

Psycholoog Ewald Vervaeet zoekt naar een oplossing voor de leescrisis

‘Het roer moet om’

Ontwikkelings- en leespsycholoog Ewald Vervaeet zag Nederland de afgelopen tientallen jaren steeds dieper in een leescrisis belanden – terwijl die goed verholpen zou kunnen worden. De kern: kinderen pas laten lezen wanneer ze daaraan toe zijn. ‘Je kunt geen kennis van buitenaf inbrengen; kennis groeit van binnenuit, in wisselwerking met de buitenwereld.’

TEKST: ANNE LOUISE VAN DEN DOOL • FOTO: MENNO GOOSEN

In de werkkamer van ontwikkelings- en leespsycholoog Ewald Vervaeet staat een indrukwekkende kast met papierwerk: kopieën van wetenschappelijk onderzoek dat hij door de jaren heen verzamelde. Het is netjes gesorteerd op onderwerp, van de zwaarte-kracht tot kleurenblindheid. ‘Ik ben geïnteresseerd in hoe nieuwe kennis ontstaat,’ legt hij uit. ‘Daar komt ook mijn fascinatie voor de Nederlandse leescrisis vandaan: hoe verwerven kinderen leesvaardigheid en hoe kunnen we dat zo goed mogelijk vormgeven?’

Wat is die leescrisis precies? ‘Veel mensen denken bij dat woord aan kinderen die de hele dag op hun mobieltje zitten, maar dat is niet het grootste probleem,’ licht Vervaeet toe. ‘Er is niet alleen een ontleding gaande, maar ook een ontpapiering. Steeds meer mensen lezen van een scherm: van de ondertiteling op televisie tot een krantenartikel op een tablet.’

Leesrijp

Dat is volgens Vervaeet echter maar een deel van het probleem: het gaat er vooral om dat men dat wat men leest steeds minder goed begrijpt. ‘Wat mensen lezen, wordt steeds korter en steeds oppervlakkiger. Bovendien wordt de huidige wereld gedomineerd door beelden, en niet zozeer door teksten. Om een goede lezer te zijn, moet je jezelf trainen in het tot je nemen van je verhaal, met een kop, een middenstuk en een staart. Daarvoor moet je het leuk vinden om te lezen, en dat plezier wordt in het hele onderwijssysteem structureel uit leerlingen gehaald.’

Kinderen worden al vanaf jonge leeftijd getraind om te leren lezen, maar daar zijn ze vaak nog helemaal niet aan toe, aldus Vervaeet. ‘Vervolgens gaat het veel te veel over begrijpend lezen en goed leren spellen, waardoor lezen onprettig wordt. Kinderen willen van nature heel graag leren en aan anderen laten zien wat ze kunnen, maar geconfronteerd worden met wat ze niet weten vinden ze onprettig. Scholen proberen dat te verhelpen door het op te leuken met liedjes en plaatjes, maar dat helpt niet.’

Wanneer is een kind wel klaar voor het echte leeswerk? ‘Daarvoor moet je leesrijp zijn. Je moet bijvoorbeeld kunnen *hakken-en-plakken*, zoals we dat noemen: eerst lees je nog losse

letters, die je later kunt samenbrengen tot één woord. En in het schrijven mogen geen spiegelingen en verwisselingen zitten, bijvoorbeeld geen ‘B3RT’ bij BERT.’

Weg met toetsen

Een heldere toetsingsstructuur, zou je zeggen. Toch wordt niet zo met kinderen omgegaan, ziet Vervaeet. ‘Dit wordt niet onderwezen op pabo’s en universiteiten, want het is niet statistisch onderbouwd. Dat is een foute eis: ook de zwaarte-krachtleer is niet op die manier tot stand gekomen, en toch nemen we die inmiddels voor waar aan.’

Vervaeet voelt zich soms een roepende in de woestijn. De politiek kan daar een einde aan maken, hoopt hij. ‘Het zou prachtig zijn als een selectie van alle basisscholen gaat experimenteren met het lesgeven op het niveau van het kind. Of een kind nu leesrijp blijkt op drie- of achtjarige leeftijd, alles zou oké moeten zijn.’ Ook de cito- en voortgangstoetsen op basisscholen zou Vervaeet het liefst afgeschaft zien. ‘Zo’n test toetst een kind op een landelijk gemiddelde. Daar zit altijd vijftig procent onder en vijftig procent boven. Dat heeft niets met de ontwikkeling van een kind te maken. Die tests worden dus enorm overschat.’

Groepsdoorbrekend onderwijs

Deze gedachten over lezen en schrijven kun je net zo goed toepassen op rekenen, bewegingsonderwijs en andere vakken: dat moet je aanbieden op niveau. De vraag is alleen wel of dat in de praktijk niet lastig toe te passen is. Vervaeet weet dat het op verschillende scholen al lukt: ‘Je kunt klassen indelen op ontwikkelingsniveaus – groepsdoorbrekend leesonderwijs, noemen we dat. In de praktijk kost dat veel minder tijd: veel tijd gaat in het huidige onderwijs juist zitten in het eindeloos herhalen, terwijl dat lang niet voor alle kinderen nodig is.’

Sommigen beweren dat je kinderen ook de kans moet bieden zich aan anderen op te trekken. Vervaeet gelooft daar niet in. ‘Een kind neemt iets pas op als die daaraan toe is. Dit zou ook betekenen dat het jongste kind in een gezin altijd de snelste ontwikkeling heeft, omdat die zich kan optrekken aan oudere broers of

zussen, en dat is niet zo. Wie nog niet toe is aan de verwerking van kennis, zal het niet oppikken, hoe graag we dat ook willen.'

Vicieuze cirkel

Vervaeft gelooft dat de ontstane leescrisis is begonnen in 1981. 'Op dat moment ontstond het idee dat een kleuter pas naar groep 3 – toen nog klas 1 – mag als die bepaalde meerlettergreppige woorden en korte zinnen in één keer kan lezen. In de praktijk kan slechts een kleine vroegrijpe groep dat.'

Dat dat niet werkte, blijkt wel uit de scherpe daling van het leesniveau die we sinds het begin van de jaren tachtig in Nederland hebben meegemaakt. 'Men blijft in dezelfde leesdoelen geloven, maar ziet ook dat de ontwikkeling van kinderen achterblijft. Vervolgens is in 1996 het Expertisecentrum Nederlands opgericht om het tij te keren. Die hebben sindsdien alleen maar adviezen uitgebracht met scherpere normen, waaraan kinderen niet kunnen voldoen, waardoor zij alleen maar minder zin krijgen om te lezen. We zijn dus beland in een vicieuze cirkel, waarin we de lat steeds hoger leggen en steeds vroeger beginnen, terwijl dat juist averechts werkt.'

Fundamenteel dispuut

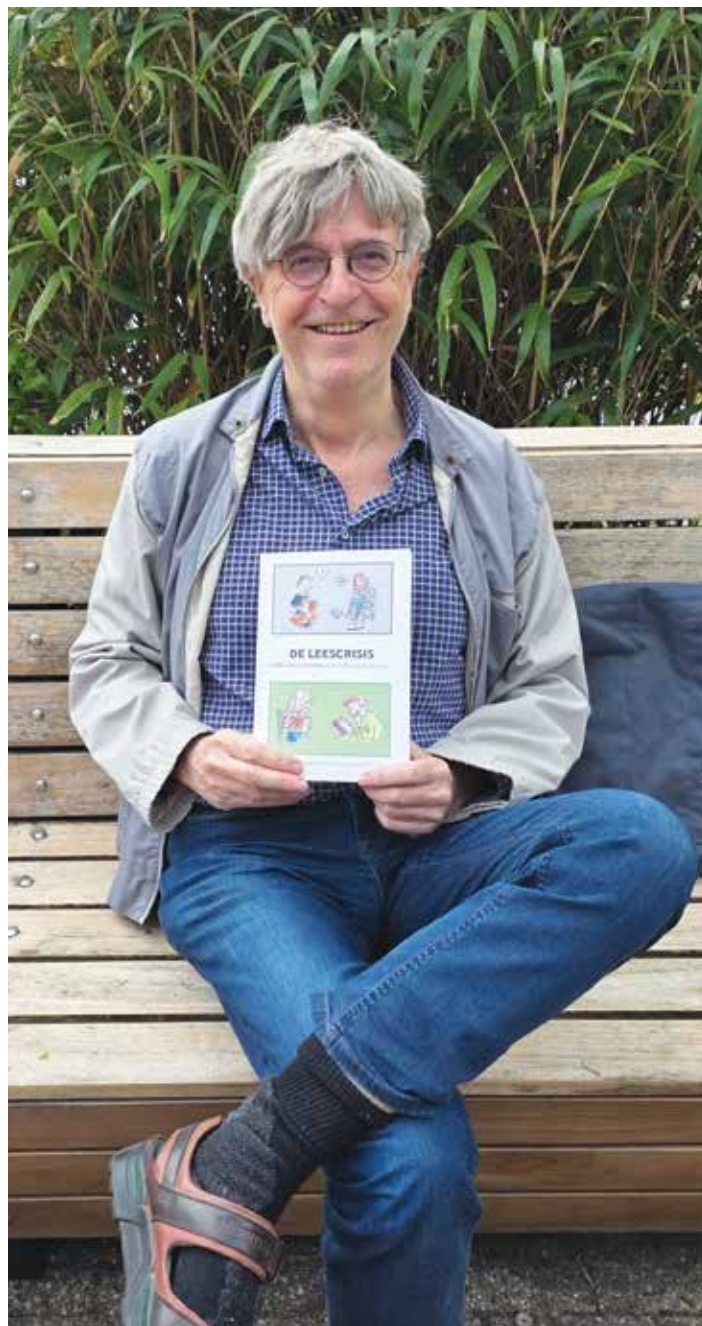
Achterstanden worden dus stelselmatig verward met verschillen in ontwikkelingen tussen kinderen, die we volgens Vervaeft als niet meer dan normaal moeten beschouwen. Dat beleid breidt zich inmiddels zelfs uit naar peuter- en kleutergroepen, tot grote frustratie van Vervaeft. 'Hoe ondenkbaar het voor velen ook moge zijn, we kunnen een kind niet dwingen zich sneller te ontwikkelen. Een kind komt helaas niet eerder in een vroeg praatstadium door veel tegen dat kind te praten.'

Hiermee raakt de discussie waarin Vervaeft zich mengt aan een fundamenteel dispuut in de wetenschap: de vraag of kennis van buitenaf komt of alleen van binnenuit kan komen. 'Ik geloof alleen in dat laatste. Kennis komt niet van buiten en kan ook niet van buitenaf worden ingebracht. Uit de buitenwereld komen prikkels als geluids- en lichtgolven en die worden in een bepaalde psychologische structuur opgenomen en daardoor geïnterpreteerd.'

De goede kant op

Het goede nieuws volgens Vervaeft: we kunnen deze negatieve tendens binnen enkele jaren weer de goede kant op sturen. 'Dat begint met goed praktijkonderzoek, waarin tientallen basisscholen les mogen geven op, in plaats van boven het ontwikkelingsniveau van elk kind. Ook bibliotheken kunnen hierin een rol spelen, door collecties die kinderen zelf moeten kunnen lezen niet te ordenen naar leeftijd, maar naar leesniveau. Probeer het een kind vooral te leren als het eraan toe is.'

Hoe voorkom je dat een kind door deze methode te weinig wordt uitgedaagd? 'We mogen ervan uitgaan dat een kind zelf aangeeft dat het toe is aan een moeilijker boek. We zien in de praktijk dat kinderen zelfs al vroeg tijdens het leren lezen al zeggen dat ze graag meer letters of langere woorden willen leren. Het is vooral belangrijk dat een kind voelt dat het niet erg is om een stapje terug te nemen, als het toch niet lukt.'

Auteur: Ewald Vervaeft
Uitgeverij: Boekscout
Genre: Pedagogiek / leesontwikkeling / ontwikkelingspsychologie
ISBN: 9789465449357
Prijs: € 21,50

